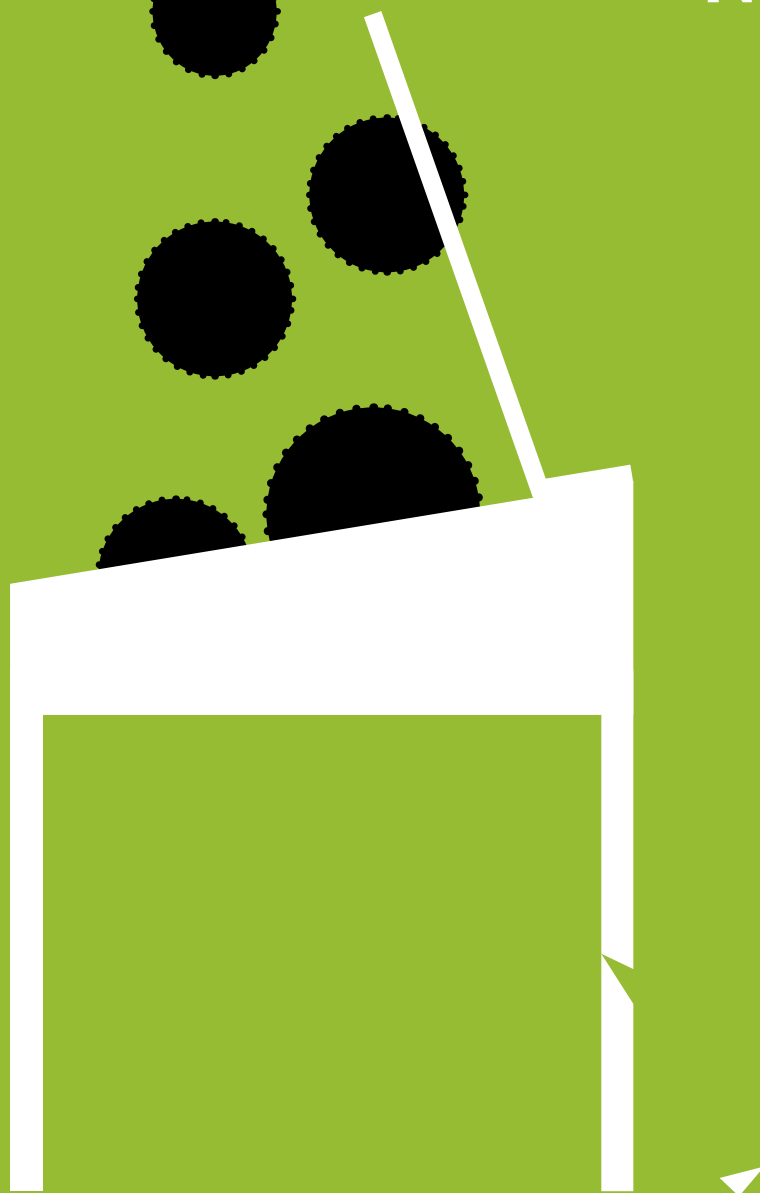

KATALYS.

№:30

MED LÅG KVALITET SOM AFFÄRSIDÉ

En granskning av oseriösa vinstdrivande aktörer
inom gymnasieskolans yrkesprogram

STEN SVENSSON

MED LÅG KVALITET SOM AFFÄRSIDÉ

**En granskning av oseriösa vinstdrivande
aktörer inom gymnasieskolans yrkesprogram**

STEN SVENSSON

AUGUSTI 2016

Katalys publikationer

- No 1: Välfärden är vinsten
- No 2: Svar på tal om vinster i välfärden
- No 3: Vilken arbetsmarknad ska vi ha?
- No 4: Slaget om den likvärdiga skolan
- No 5: Hälften kvar och hela framtiden
- No 6: "Jag tar värktabletter men det hjälper inte"
- No 7: Vägen till en likvärdig skola
- No 8: Fallet järnvägen
- No 9: Björklundeffekten
- No 10: Åtstramningsdoktrinen
- No 11: En röst på SD är en röst på högern
- No 12: Mest åt de rika
- No 13: Färre lärare ger vinsten!
- No 14: Ordens makt i politiken
- No 15: Handbok för en ny kulturminister
- No 16: Städhjälp och bartender för alla?
- No 17: Förklaringar till SD:s framgång
- No 18: Utan segel i vänstervinden – eftervalsanalys
- No 19: I frihandelns goda namn
- No 20: Från massarbetslöshet till full sysselsättning
- No 21: Vägen till en likvärdig skola – skolpolitisk årsbok 2015
- No 22: Jämlikhet är lösningen!
- No 23: En för alla, alla för vem?
- No 24: Måste vi jobba 8 timmar per dag?
- No 25: Kapitalet i tjugoförsta århundradet
- No 26: Piketty på tre röda
- No 27: Porten kallas trång
- No 28: Partierna och jämlikheten
- No 29: Anställningsformer i Sverige
- No 30: Med låg kvalitet som affärsidé

Katalys – Institut för facklig idéutveckling

Katalys är ett oberoende fackligt idéinstitut som bedriver utredningsverksamhet och opinionsbildning. Våra verksamhetsområden är välfärd, samhällsekonomi, arbetsmarknad och fördelningsfrågor. Vår uppgift är att generera kunskap och perspektiv som kommer såväl den politiska debatten som fackföreningsrörelsen och dess företrädare på lokal, regional och central nivå till gagn. Men vår uppgift är även att driva den politiska debatten framåt i dessa frågor, med egna analyser och förslag grundade i fackliga perspektiv. Vi står på två ben – idéutveckling och politisk påverkan. Värderingsmässigt står vi på LO-medlemmarnas sida.

Katalys tror inte att ökade samhällsklyftor är en naturlig eller opåverkbar följd av en globaliserad värld. Vi ställer inte upp på resonemang om att bara för att det går att skapa en marknad av något som vi äger gemensamt, så ska den marknaden skapas. Vi ser att det finns konstruktiva vägar framåt för den svenska arbetsmarknaden och att de principer som en gång formade arbetsmarknaden är relevanta även i framtiden. Vi vill bidra till att den generella välfärden och trygghetssystem säkras och utvecklas. Katalys – Institut för facklig idéutveckling startades på initiativ av 6F – fackförbund i samverkan. 6F utgörs av LO-förbunden Byggnads, Elektrikerna, Fastighets, Målarna och Seko.

Kontaktuppgifter:

Daniel Suhonen
Chef
Tel +46 (0) 73 519 01 06
daniel.suhonen@katalys.org

Enna Gerin
Utredare
+46 (0) 73 092 51 80
enna.gerin@katalys.org

Denna rapport är skriven av Sten Svensson som är en fristående utredare och författare.

Grafisk form och sättning: Petter Evertsén/Revoluform

Besök vår hemsida: www.katalys.org

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
Förord: Dags för ansvar	8
Inledning: Med låg kvalitet som affärsidé	9
Utvecklingen för fristående gymnasieskolor	10
Lärlingsutbildningar	14
Offentliga bidrag till yrkesprogram i gymnasieskolan	15
Fristående gymnasieskolor som specialiserat sig på yrkesprogrammen	17
Skolkoncernen Praktiska (före detta Baggium)	19
Skolkoncernen Yrkesgymnasiet	24
Sammanfattning och slutsatser	27
Källor	33

Sammanfattning

Vad är problemet?

Två stora privata skolkoncerner dominerar gymnasieskolans lärlingsutbildningar, Praktiska och Yrkesgymnasiet.

Tillsammans har dessa företag 53 procent av antalet elever i årskurs 1.

Affärsidén är att inrikta sig på en elevgrupp som andra skolkoncerner inte bryr sig om och sedan erbjuda dem en utbildning med riktigt låg kvalitet.

Få utbildade lärare, dåligt med verkstäder, utrustning och läromedel, få speciallärare, få modersmålslärare och lite elevvård.

År efter år har dessa företag fått hård kritik och vitesföreläggande från Skolinspektionen. År efter år har skandalrapporter publicerats i olika medier runt om i Sverige men ingenting har hänt. Företagen fortsätter med sin verksamhet och varje år tar de ut stora vinster.

Vad är orsaken till problemen?

Det är det svenska världsunika systemet med att aktiebolag får driva grund- och gymnasieskolor som skapat denna skolskandal. Tanken var att konkurrensen om eleverna skulle driva fram en höjd kvalitet.

Men för lärlingarna vid Praktiska och Yrkesgymnasiet har marknadskrafterna skapat en usel kvalitet. Aktiebolagens fokus på ekonomin driver fram de effekter som vi ser hos Praktiska och Yrkesgymnasiet.

Alla frågor underordnas ekonomin och elevernas krav på en god utbildning kommer i sista hand.

Bristen på insyn gör det lätt att fuska och strunta i de regler som gäller.

Vad kan göras för att lösa problemen?

Samhället måste börja sätta elevernas intressen i första rummet. I dag är det företagets intressen som skyddas.

En majoritet i Riksdagen vill idag bevara och skydda dessa företag.

Ska problemen kunna lösas måste aktiebolagen i skolan avvecklas. Finns inget stöd för den linjen måste staten dra in tillstånden och stänga skolorna för företag som missköter sig grovt.

Stat och kommuner måste ta ett större ansvar för eleverna och kvaliteten på utbildningen.

Dags för ansvar

» MAN MÅSTE VARA BEREDD ATT LYFTA FRÅGAN OM INTE VINSTDRIVANDE AKTÖRER RISKERAR ATT FÖRSTÖRA SJÄLVA IDÉN MED DEN OFFENTLIGFINANSIERADE SKOLAN: EN BRA UTBILDNING TILL ALLA.

Den granskning du håller i din hand visar på uppenbara och systematiska kvalitetsbrister i en viktig och skör del av den svenska gymnasieskolan. Två bolag som också är de två största privata aktörerna och som vår utredare Sten Svensson granskat bedriver i långa stycken inte en seriös och högkvalitativ gymnasie- och lärlingsutbildning. För svensk offentligfinansierad skola är detta en stor skandal.

Särskilt eftersom gymnasiets yrkes- och lärlingsprogram i stor utsträckning vänder sig till dem med minst studievana hemifrån – helt enkelt arbetarklassens barn. Som en elev på byggprogrammet på Praktiska i Täby sammanfattade sin studietid: "Det har varit för jävligt." För en socialdemokratisk regering borde innehållet i denna rapport vara ett stridsrop för omedelbara åtgärder.

Sedan flera år pågår en debatt om vinstjakten i den svenska välfärden. Friskolesektorn har många gånger – via Academias børsintroduktion i juni 2016, eller JB-konkursen 2014 och stötande vinstutdelningar på flera håll – hamnat i fokus. Regeringen utreder i skrivande stund hur vinsterna skall begränsas och skattepengar gå till det de är avsedda för. Kanske räcker en begränsning av utdelningarna, men vanskötseln i de exempel som denna rapport tar upp är så stora att man måste vara beredd att lyfta frågan om inte vinstdrivande aktörer riskerar att förstöra själva idén med den offentligfinansierade skolan: en bra utbildning till alla. Alltså att vinstdrivande bolagsformer är systemförstörande aktörer som måste tas bort.

Frågan blir annars hur långt regeringen ska gå för att bygga in säkerhetsventiler mot det som även Moderaterna insett är ett problem: oseriösa aktörer och dåliga friskolor. Riskerar inte utökade regelsystem och kontrollmekanismer att gå runt det verkliga problemet? Att det är de vinstdrivande friskolorna – som inte finns någon annanstans i världen – som är själva problemets kärna?

Bevisbördan för hur en bra utbildning för alla ska säkras och om detta kan göras trots att de vinstdrivande aktörer finns kvar – den ligger på friskoleförespråkarna och friskolorna själva.

Daniel Suhonen, chef vid fackliga idéinstitutet Katalys

INLEDNING

Med låg kvalitet som affärsidé

Inom den svenska friskolebranschen har olika skolaktiebolag och skolkoncerner valt olika inriktningar och specialiseringar. Den största inriktningen är de företag som specialiserat sig på elever med välutbildade föräldrar i grund- och gymnasieskola. Koncernerna Kunskapsskolan och Internationella Engelska skolan är två exempel. Det är seriösa skolbolag med gott rykte, hög status och goda elevresultat. Affärsidén är låg lärartäthet i kombination med ett positivt elevurval.

En annan specialisering är de skolbolag som inriktar sig på elever i behov av särskilt stöd. Det är en elevgrupp som ofta hamnat vid sidan av i den kommunala organisationen och här finns ett utrymme för fristående skolaktiebolag. Då dessa elever är extra resurskrävande är ersättningen från kommunerna hög. Trots att dessa skolor och skolbolag är små med få elever, ger den höga ersättningsnivån per elev, goda marginaler över till ägarna.

En tredje inriktning finns inom gymnasieskolans yrkesprogram, i lärlingsutbildningen och i introduktionsprogrammen. Introduktionsprogrammen är särskilt anpassade utbildningar för elever som inte klarat antagningskraven för ett nationellt gymnasieprogram. Den i särklass största elevgruppen är nyanlända som går på en språkintröduktion.

Inom den elevgrupp som går till de yrkesinriktade programmen finns det en grupp elever som kommunerna inte alltid klarat på ett bra sätt. Det utrymmet har ett par skolkoncerner sett och inriktat sig på. Här finns en grupp elever som andra skolföretag inte är särskilt intresserade av. Ytterligare ett skäl för dessa företags intresse är att statsbidragen är extra höga inom yrkesprogrammen och lärlingsutbildningen.

Denna rapport handlar om två av dessa skolkoncerner, Praktiska och Yrkesgymnasiet.

KAPITEL 1

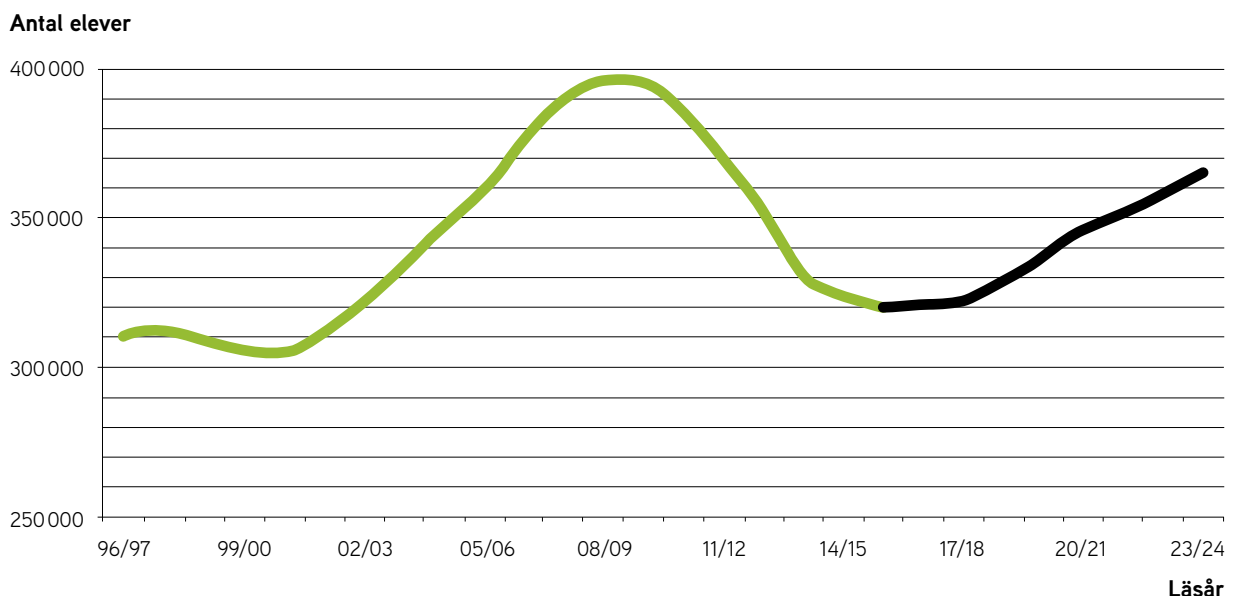
Utvecklingen för fristående gymnasieskolor

När besluten om de fristående skolorna togs i början på 1990-talet gjordes både regelverk och statsbidrag mycket förmånliga. Den dåvarande borgerliga regeringen ville påskynda etableringen av de privata alternativen. Mest gynnsamma villkor blev det för fristående gymnasieskolor. Där var statsbidragen extra generösa och dessutom var det möjligt att utforma egna programvarianter inom de nationella programmen. Dessa specialprogram kunde utformas så att skolorna fick ersättning för ett dyrt yrkesprogram men i verkligheten genomfördes en lågbudgetvariant. Mellanskillnaden tog skolans ägare hand om. Därför blev tillväxten för de fristående gymnasieskolorna nästan dubbelt så stor som den varit för fristående grundskolor. Läsåret 2015/16 gick knappt 26 procent av eleverna i en fristående gymnasieskola jämfört med knappt 14 procent för grundskolan.

Under de första åtta åren på 2000-talet var det även en mycket snabb elevökning i gymnasieskolan. Antalet elever ökade med nästan en tredjedel, från cirka 305 000 till 395 000. Under de åren startade rekordmånga nya fristående gymnasieskolor och de befintliga byggde ut i rasande takt. De fristående skolorna tog hand om hela elevtalsökningen. Men elevtalen går både upp och ner. Under 2009/10 var toppen nådd och därefter sjönk elevtalen lika snabbt som de ökat.

Under läsåret 2015/16 går det 323 000 elever i gymnasieskolan och de kommande åren blir det en ny elevtalsuppgång. Enligt Skolverkets prognos kommer det att gå cirka 365 000 elever i gymnasieskolan läsåret 2023/24. Men prognosen är osäker på grund av att antalet nyanlända är svårt att beräkna.

Diagram 1. Antalet elever i gymnasieskolan läsåren 1996/1997 till 2014/2015 med prognos för läsåren 2016/2017 till 2023/2024

Den snabba tillväxten för fristående gymnasieskolor under de första åren på 2000-talet och den kraftiga elevtalsminskningen från 2010 och framåt, resulterade i en överproduktionskris för friskolebranschen som blev akut under våren 2013. Då meddelade skolkoncernen JB Education att de gick i konkurs. Över 30 skolor ingick i konkursen och 12 000 elever berördes. Totalt påverkades cirka 40 skolor av konkurser och nedläggningar under denna period.

Det var yrkesutbildningarna som hade de största elevtalsminskningarna inom gymnasieskolan. Där samverkade de minskande elevkullarna med att många ungdomar valde bort yrkesprogrammen när Björklunds nya gymnasieskola startade 2011. Björklund tog bort den allmänna behörigheten till högskolan och följden blev att antalet elever på yrkesprogrammen minskade kraftigt. Elevminskningarna och raset för yrkesprogrammen medförde att skolkoncernen Praktiska lade ner åtta av sina gymnasieskolor. Dessutom var det många andra skolföretag och kommuner som kraftigt skar ner i sitt utbud av yrkesutbildningar.

Gymnasieskolans yrkesprogram

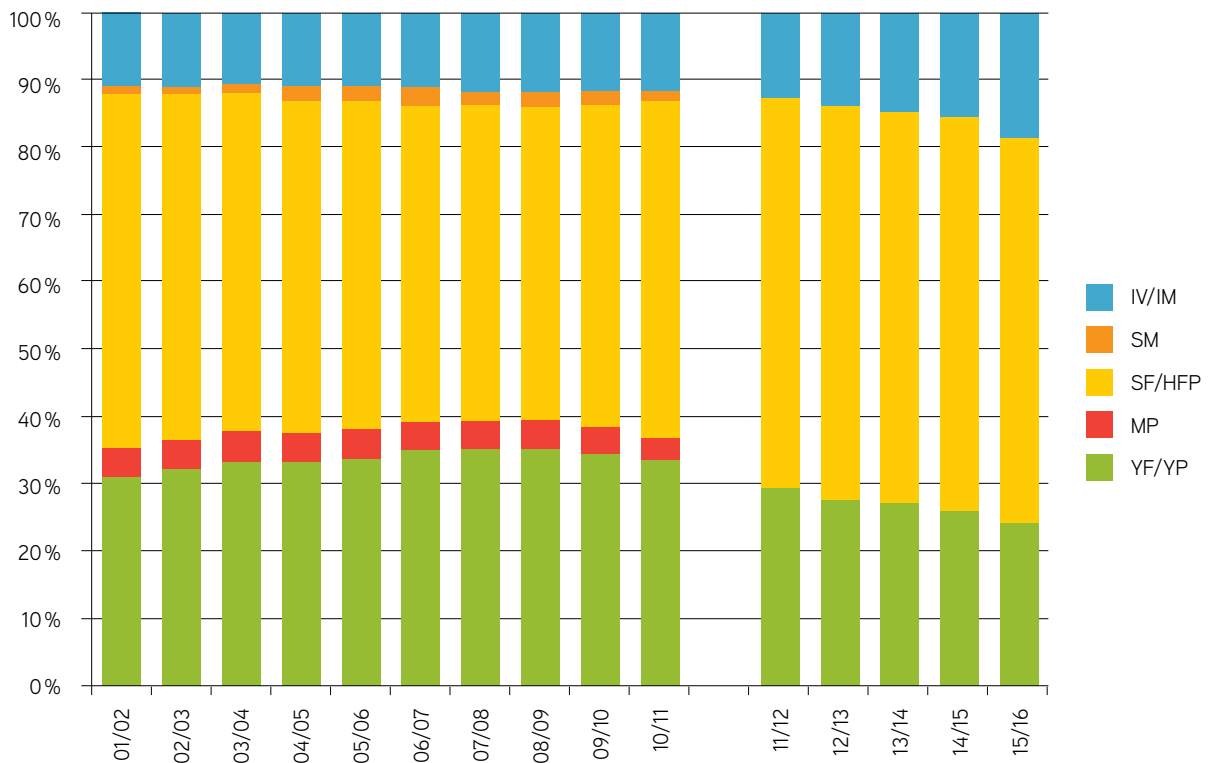
Under 2000-talet har den andel elever som börjar år 1 på ett yrkesprogram i gymnasieskolan kraftigt förändrats. Under läsåret 2001/02 gick 31,3 procent av eleverna på ett yrkesprogram. Sedan steg andelen till 35,2 procent under läsåret 2007/08 och därefter har andelen fallit till 24,2 läsåret 2015/16.

Från toppåret 2007 har andelen av alla elever sjunkit med 11 procentenheter. Den största minskning kom efter den borgerliga alliansens gymnasiereform 2011 då andelen föll med 4,1 procentenheter på ett år. Totalt sett har cirka en tredjedel av eleverna lämnat yrkesprogrammen under åren 2007 till 2016.

Det program som minskat mest är Restaurang- och livsmedel som gått ner 17,5 procent. Programmen för Bygg- och anläggning, Industri-teknik, Handels- och administration och VVS- och fastighet har minskat med 7-8 procent. Samtidigt finns det två program som ökat med cirka 3 procent vardera, Naturbruk och Vård- och omsorg.

» **BJÖRKLUND TOG BORT DEN ALLMÄNNA BEHÖRIGHETEN TILL HÖGSKOLAN OCH FÖLJDEN BLEV ATT ANTALET ELEVER PÅ YRKESPROGRAMMEN MINSKADE KRAFTIGT.**

Diagram 2. Andelen (procent) nybörjarelever år 1 per programtyp läsåret 2001/02–2015/16

Kommentar: Beteckningen YF/YP avser yrkesförberedande/yrkesprogram, MP avser medieprogrammet, SF/HFP avser studieförberedande/högskoleförberedande program, SM avser specialutformade program utan tydlig anknytning till ett nationellt program och IV/IM avser individuella program/introduktionsprogram.

Diagrammet ovan visar förändringarna i antalet nybörjarelever per program sedan 2001. Det vita mellanrummet mellan åren 2010/11 och 2011/12 markerar att då började den nya gymnasieskolan. Då försvann medieprogrammet (rött) och de specialutformade programmen (orange). Grönt är yrkesförberedande/yrkesprogram, gult är studieförberedande program/högskoleförberedande program och blått är individuella program/introduktionsprogram.

Orsakerna bakom yrkesprogrammets elevförändringar är flera. Den status som yrkesutbildningar har i samhället påverkar ungdomarnas val av utbildning. Generellt sett har flera av de yrken, som gymnasieskolans yrkesprogram utbildar för, relativt låg status jämfört med många andra yrken som kräver högskoleutbildning. Även läget på arbetsmarknaden har effekt, tillgången till lediga arbeten inom de olika branscherna påverkar. Men de största effekterna kommer från de politiska förändringar som skett av gymnasieskolans yrkesprogram.

Bakgrunden var den gymnasiereform som genomfördes 1991 av den socialdemokratiska regeringen med Göran Persson som skolminister. Då blev de två-åriga yrkesprogrammen treåriga och de gav alla en grundläggande behörighet till högskolan. Dessutom infördes kursbetyg och en rad förändringar av programmen.

Under 1990-talet genomfördes dessutom en mängd andra förändringar som kom att påverka gymnasieskolan. Den marknadsutsattes och aktiebolag fick driva gymnasieskolor och senare byttes betygssystemet ut från ett relativt till ett mål- och resultatstyrt.

1991 års gymnasieskola hade flera problem och andelen som hoppade av och bytte utbildningar var betydande. De borgerliga, med Jan Björklund i täten kritiserade regeringen hårt främst för att yrkesutbild-

ningarna gav behörighet till högskolan och att andelen som gick på det individuella programmet hade vuxit.

Avhoppen, utslagningen och tillströmningen av elever till det individuella programmet räcker för att 1991 års gymnasiebeslut ska betraktas som det största skolpolitiska fiaskot under senare år.

Skolstart, Lars Leijonborg och Jan Björklund

Det är inte så att samtliga ungdomar i Sverige vill läsa på högskola. Varför ska då en hel skolforms uppläggning ha som en grundbult att alla ska göras högskolebehöriga.

Skolstart, Lars Leijonborg och Jan Björklund

Den dåvarande socialdemokratiska regeringen var medveten om att det fanns brister. En proposition med en lång rad förändringar antogs av Riksdagen och den nya gymnasieskolan skulle börja gälla 2007. Då meddelade den nytilträdde Alliansregeringen att de förkastade de socialdemokratiska förändringarna och att de tillsatt en ny gymnasieutredning.

Den nya gymnasieskola som Alliansregeringen sedan föreslog var tredelad. En del för dem som ska studera vidare på högskola och universitet, en för dem som ska ha en yrkesutbildning och en tredje för lärlingsutbildningar. Där det tidigare varit gemensamma kurser för alla program inom en del ämnen, blev det nu olika. De studieförberedande fick mer omfattande kurser och yrkesprogrammen mindre.

Den största förändringen var att yrkesprogrammen inte längre gav högskolebehörighet. Björklund var övertygad om att denna förändring skulle öka antalet sökande till yrkesprogrammen. Och trots att Björklund så hårt kritiserat och velat avskaffa det individuella programmet, blev det kvar. Det bytte namn till introduktionsprogram och delades upp i olika inriktningar efter elevernas olika förkunskaper och behov. Dessa introduktionsprogram har sedan fortsatt att öka i antal elever främst på grund av att det kommit fler nyanlända.

Den ökade tillströmning till yrkesprogrammen som Björklund tänkt sig uteblev helt. Utvecklingen blev istället den motsatta, antalet elever minskade kraftigt. De unga insåg att det var bra att ha en möjlighet att kunna söka in på högskolan efter ett antal år i yrkeslivet. Dessutom ansåg både branschorganisationerna och de fackliga lärarorganisationerna att de kunskaper som högskolebehörigheten gav var värdefulla för det fortsatta yrkeslivet.

» DEN ÖKADE TILLSTRÖMNING TILL YRKESPROGRAMMEN SOM BJÖRKLUND TÄNKT SIG UTEBLEV HELT. UTVECKLINGEN BLEV ISTÄLLET DEN MOTSATTA, ANTALET ELEVER MINSKADE KRAFTIGT.

KAPITEL 2

Lärlingsutbildningar

» LÄRLINGSUTBILDNING ÄR EN VARIANT AV ETT VANLIGT YRKESPROGRAM MED DEN SKILLNADEN ATT EN ELEV GÅR MINST HÄLFTEN AV UTBILDNINGEN PÅ EN ELLER FLERA ARBETSPLATSER.

Lärlingsutbildningar har inte varit någon prioriterad form av yrkesutbildning i Sverige. Det har förekommit olika försöksverksamheter sedan 1980-talet men det har varit relativt få elever som deltagit i dessa utbildningar. Men när den borgerliga alliansen tillträdde 2006 blev det en satsning på lärlingsutbildningar. Det var Folkpartiet som fick ansvaret för utbildningsfrågorna och fler lärlingar var en av Jan Björklunds prioriterade frågor.

Alliansregeringen startade en försöksverksamhet med en ny form av lärlingsutbildning 2008. För att få fart på verksamheten infördes ett extra stimulansbidrag ovanpå de ordinarie statsbidragen. Denna lärlingsutbildning blev sedan en permanent variant inom gymnasieskolans yrkesprogram när alliansens nya gymnasieskola startade 2011. Lärlingsutbildning är en variant av ett vanligt yrkesprogram med den skillnaden att en elev går minst hälften av utbildningen på en eller flera arbetsplatser.

Under de första åren var det stora problem att rekrytera elever och det var många avhopp. Under 2013 tvingades Björklund att agera för att göra lärlingsutbildningar mer populära. Han införde då ett bidrag till lärlingarna på 1000 kr per månad för resor och mat. Samtidigt höjdes ersättningen till företagen för att ta emot lärlingar. Dessa kraftiga ekonomiska morötter har haft effekt och de senaste åren har antalet lärlingar ökat.

Under 2015/16 går över 8300 elever på en lärlingsutbildning och det är en ökning med över 1000 elever sedan förra läsåret. Flest elever går i Bygg- och anläggning, Handels- och administration samt i Fordons- och transport. Antalet elever inom lärlingsutbildningarna avviker således från mönstret, när yrkesutbildningarna som helhet minskar ökar lärlingsutbildningarna.

KAPITEL 3

Offentliga bidrag till yrkesprogram i gymnasieskolan

Bidragen till enskilda huvudmän grundas på den kommuns budget där den fristående gymnasieskolan ligger. Bidraget består av ett grundbelopp per elev som beräknas på kommunens kostnad för undervisning (lärarlöner), läromedel, elevhälsa, måltider administration, lokalkostnader och moms.) Den fristående skolan ska få ersättning efter samma grunder som kommunens egna elever. Utöver grundbeloppen kan ett tilläggsbelopp utbetalas efter individuell bedömning för ersättning till assistenthjälp, anpassning av lokaler eller andra extraordinära stödinsatser.

Finns inte den gymnasieutbildning som den fristående skolan erbjuder i elevens hemkommun gäller en riksprislista som Skolverket fastställer. Kommunen får då betala den fristående skolan enligt nedanstående lista. Om hemkommunen erbjuder måltider i sin gymnasieskola gäller ett belopp och utan måltider ett annat.

Tabell 1. Riksprislistans grundbelopp 2016. Kronor per elev.

	Exklusive måltider	Inklusive måltider
Barn- och fritidsprogrammet	89900	94000
Bygg- och anläggningsprogrammet exklusive inriktningen anläggningsfordon	116600	120000
Bygg- och anläggningsprogrammet inriktning anläggningsfordon	171200	176200
El- och energiprogrammet	110500	114900
Ekonomiprogrammet	75300	79500
Estetiska programmet exklusive inriktningen musik	98100	102100
Estetiska programmet inriktningen musik	127100	131300
Fordons- och transportprogrammet exklusive inriktningen transport	132200	136700
Fordons- och transportprogrammet inriktning transport	170300	175100
Handels- och administrationsprogrammet	89600	94100
Hantverksprogrammet	107100	111000
Hotell- och turismprogrammet	94500	98700
Humanistiska programmet	80100	84000
Industri tekniska programmet	145200	150100
Naturvetenskapsprogrammet	82000	86100
Naturbruksprogrammet inriktning djur	177600	185200
Naturbruksprogrammet inriktning lantbruk	224300	233800
Naturbruksprogrammet inriktning skog	226200	236000
Naturbruksprogrammet inriktning trädgård	219200	232200
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	122800	126700
Samhällsvetenskapsprogrammet	76600	80700
Teknikprogrammet	89900	94100
VVS- och fastighetsprogrammet	116700	120700
Vård- och omsorgsprogrammet	91700	96100

Som synes är det stora skillnader mellan beloppen för de olika programmen. Lägst bidrag per elev har de studieförberedande programmen och högst de yrkesförberedande. Spännvidden går från drygt 80 000 kr per elev i det Humanistiska programmet till över 226 000 kr per elev i Naturbruksprogrammet. De högre kostnaderna i yrkesprogrammen beror till största delen på större kostnader för specialsalar, verkstäder, utrustning och undervisningsmateriel.

För lärlingsundervisningen tillkommer dessutom ett statsbidrag. Först ett bidrag på högst 18 750 kr per elev och termin som ska gå till den arbetsgivare som tar emot lärlingar. Därefter ett bidrag på högst 5 000 kr per elev och termin avsett för utvecklingskostnader för lärlingsutbildningen. Även detta bidrag kan lämnas till arbetsgivaren. Slutligen ett tredje bidrag på högst 5 000 kr per elev och termin som är avsett till att utbilda handledare. Ersättningen betalas för varje elev till de arbetsgivare vars handledare deltagit i en handledarutbildning godkänd av Skolverket. Största delen av de särskilda lärlingsbidragen ska således gå till företagen där eleven har sin lärlingsplats. Skolan får i huvudsak sina kostnader täckta genom det ordinarie bidraget till de olika programmen som skolan får från kommunen.

Som ett räkneexempel på vad en fristående skola kan få i bidrag för en lärlingselev kan man utgå från riksprislistans belopp. De är beräknade på de nivåer som kommunerna betalar ut. En elev som går en lärlingsutbildning på Bygg- och anläggning, (det vanligaste för lärlingar) genererar ett grundbidrag på 116 600 kr. Sedan tillkommer 57 500 kr per elev i lärlingsbidrag. Det blir sammanlagt 174 100 kr per elev och år. Om Bygg- och anläggning även utbildar på anläggningsfordon höjs grundbidraget till 171 200. Med lärlingsbidragen blir då totalsumman för en elev med den inriktningen 228 700 kr per år. Observera att en del av dessa pengar ska gå till arbetsgivarna på de företag som tar emot lärlingar.

» MED LÄRLINGSBIDRAGEN BLIR DÅ TOTALSUMMAN FÖR EN ELEV MED DEN INRIKTNINGEN 228 700 KR PER ÅR.

KAPITEL 4

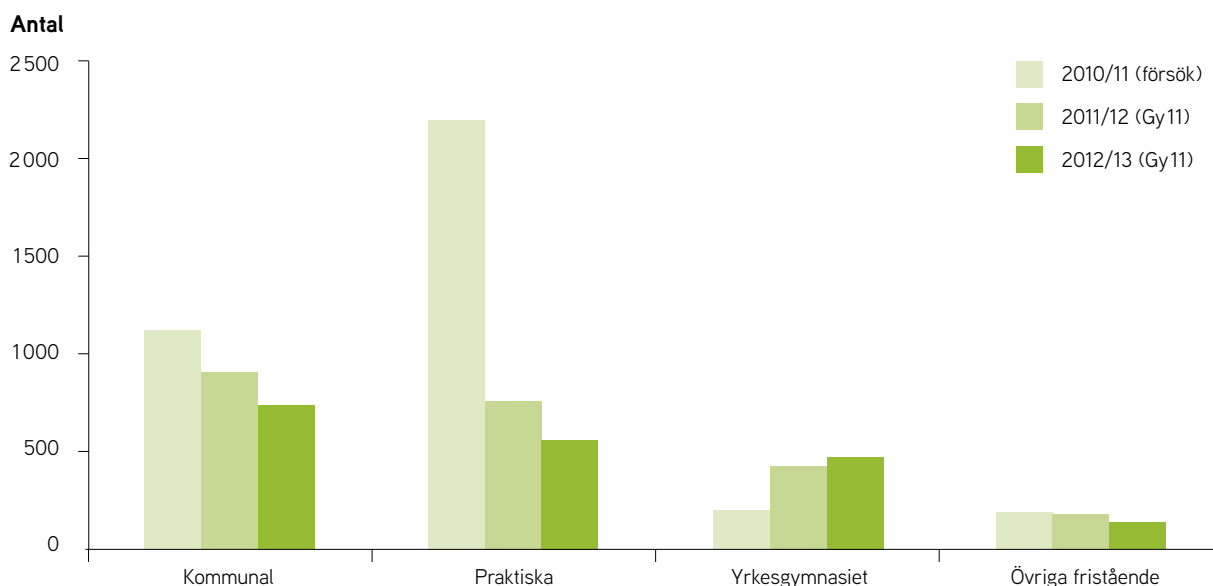
Fristående gymnasieskolor som specialiserat sig på yrkesprogrammen

Det är ett par företag som specialiserat sig på yrkes- och lärlingsutbildningar inom gymnasieskolan. Anledningen är att de elever som väljer en lärlingsutbildning ofta varit relativt perifera i kommunerna. Det har funnits ett utrymme och en elevgrupp för dessa skolbolag att inrikta sig på. Men det är ingen lätt grupp utan förmodligen den svagaste inom gymnasieskolan. Det är elever som knappt klarat gränsen för godkänt i grundskolan och som ofta har andra sociala problem.

Ytterligare ett skäl för dessa företag att inrikta sig mot lärlingsutbildningen är att statsbidragen är mycket höga. Det finns ett rejält utrymme för vinst.

När Skolverket kartlade lärlingsutbildningen 2013 var de två företagen Praktiska och Yrkesgymnasiet i särklass störst bland de fristående skolbolagen.

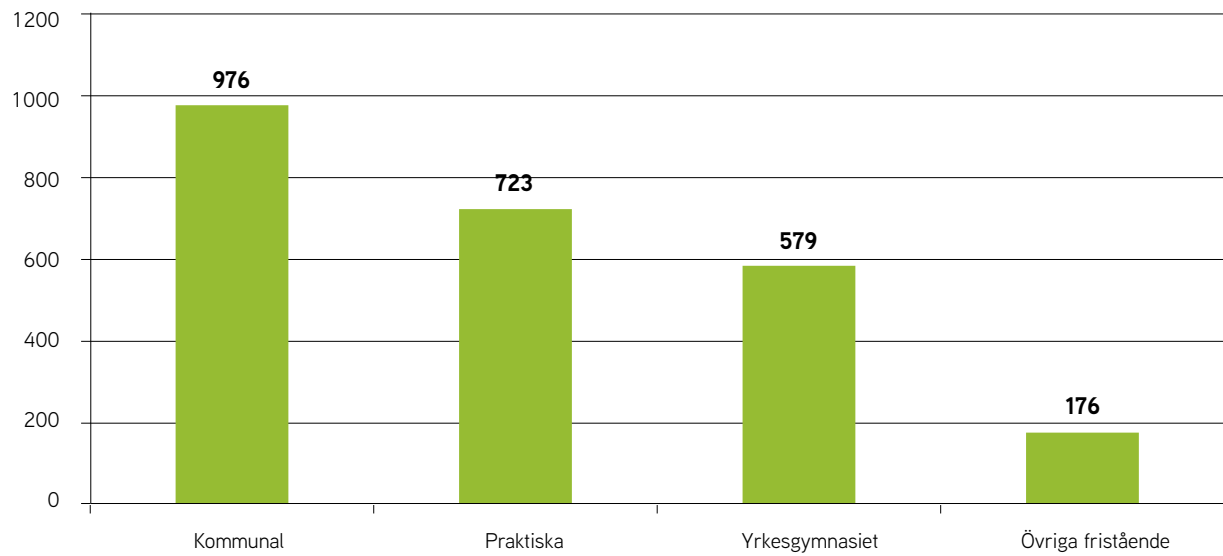
Diagram 3. Antalet lärlingar på vårtermin årskurs 1 redovisat för olika huvudmän läsåren 2010/11 till 2012/13

Källa: Skolverkets rapport nr 397. 2013. Utvecklingen av lärlingsutbildningen.

Under försöksverksamheten som pågick fram till 2011 dominerade Praktiska fullständigt marknaden. Av totalt 3684 elever 2010/11 hade Praktiska 2197, det vill säga nästan 60 procent. De var nästan dubbelt så stora som alla kommuner tillsammans. Men i och med den nya gymnasieskolan och den överproduktionskris som inträffade 2011/12, sjönk Praktiska som en sten i antal elever. Nykomlingen Yrkesgymnasiet klarade krisen bättre och växte på tre år från en låg nivå till att ha cirka 25 procent av lärlingarna i Sverige under 2012/13.

Sedan den nya gymnasieskolan infördes 2011 har de två företagen Praktiska och Yrkesgymnasiet fortsatt att dominera lärlingsutbildningarna men kommunerna är numera störst.

Diagram 4. Antalet elever årskurs 1 läsåret 2015/16

Omräknat till procent har kommunerna 40 procent, Praktiska 29 procent, Yrkesgymnasiet 24 procent och övriga 7 procent.

KAPITEL 5

Skolkoncernen Praktiska (före detta Baggium)

Företaget Praktiska startade i Kungsbacka under namnet Baggium. Det var den socialdemokratiska kommunpolitikern Ole Sahlsten som började med vård- och behandlingshem för unga. Därefter satsade Baggium på fristående gymnasieskolor inriktade på yrkes- och lärlingsutbildningar. De hittade en nisch i kommuner där det kommunala utbudet av yrkesinriktade program var litet och företaget växte därför mycket snabbt. Ytterligare ett skäl till den snabba expansionen var att den dåvarande borgerliga regeringen ville få igång lärlingsutbildningarna och gav extra förmånliga bidrag till dessa gymnasieutbildningar.

Baggium/Praktiska hade 23 skolor med yrkesförberedande program under 2007. När försöksverksamheten med lärlingsutbildningar startade expanderade företaget mycket snabbt och hade 49 skolor 2010. Man kan med fog säga att Baggium/Praktiska dominerade Björklunds försöksverksamhet med lärlingar. Cirka hälften av alla elever som ingick i försöksverksamheten gick på en skola i Baggiumkoncernen. Sammanlagt har det betalats ut 866 miljoner kr i statsbidrag till lärlingsutbildningarna under åren 2008 till 2013 och av dem har Baggium/Praktiska fått nästan hälften, 416 miljoner kronor.

Under 2011 var Baggium/Praktiska ett av de största utbildningsföretagen i Sverige och de hade som mest 50 skolor med över 6500 elever över hela landet.

Under 2011 granskade SVT Baggioms verksamhet i programmet "Världens bästa skitskola. Där framkom att Baggium hade fått hård kritik från Skolinspektionen, samtidigt som ägarna plockat ut stora belopp i vinst. Sammanlagt hade ägarna tagit ut en kvarts miljard i vinst under åren 2006-2010. Även Baggioms vård- och behandlingshem fick hård kritik för brister i verksamheten när det granskades 2007 av Sveriges Radios program Kaliber. Efter granskningen av Baggioms skolor 2011 meddelade Ole Sahlsten att han lämnade politiken.

Under 2011 såldes Baggium till de norska riskkapitalisterna FSN Capital och Ole Sahlsten och hans partner fick 170 miljoner kronor enligt SVT. Efter det bytte företaget namn till Praktiska och sålde ut vård- och behandlingsdelen för att helt koncentrera sig på utbildning.

Men bekymren för skolkoncernen Praktiska fortsatte även med nya ägare. Under den djupa krisen i gymnasieskolan 2013 tvingades koncernen att lägga ner åtta skolor. Dessutom stängde Skolinspektionen en skola i Tumba på grund av stora kvalitetsbrister.

Skolinspektionens granskning av de kvarvarande skolorna 2013 visade att:

- Det saknades speciallärare på många skolor.
- Det var få lärare med pedagogisk examen och många visstidsanställda lärare.
- Det var stor personalomsättning.
- Vissa skolor saknade övningslokaler och ändamålsenlig utrustning.
- Lärare undervisar i ämnen som de inte har yrkeserfarenhet av.

Fakta

Praktiska Sverige AB

Praktiska Sverige AB ägs av ett bolag som heter Vindora Utbildning, som i sin tur ägs av det norska riskkapitalbolaget FSN Capital. Bokslutet för 2015 visar att företaget omsatte 550 miljoner kronor och de hade ett resultat före skatt på 45 miljoner. (Enligt *Dagens samhälle* nr 17 2016.)

2016 har Praktiska 33 skolor enligt hemsidan och det innebär att totalt 17 skolor, en tredjedel av koncernens skolor, har lagts ner eller stängts sedan toppåret 2011. Senaste uppgiften om elevantal är från 2015 och då hade företaget 4800 elever. Praktiska hade 601 anställda under 2015.

- Alla elever får inte branschspecifika praktikplatser.
- Elever i behov av särskilt stöd får inget stöd.

När underlaget minskade kraftigt inom yrkes- och lärlingsutbildningarna ändrade Praktiska inriktning och utökade sina elevplatser inom introduktionsprogrammen. Den grupp av nyanlända elever som inte klarade kraven för att komma in på ett nationellt program, ökade kraftigt och de blev en målgrupp för Praktiska.

Men Skolinspektionens kritik fortsatte även under 2014. Under våren fick skolorna i Nacka, Stockholm, Gnesta och Uddevalla allvarlig kritik. Dessa skolor har tilldömts viten på 500 000 till 700 000 kr som ska betalas om inte bristerna rättas till.

Men några förbättringar veckor inte ha skett för under 2015 fortsatte Skolinspektionen att kritisera Praktiska. I ett pressmeddelande från den 17 december 2015 summeras att 10 av företaget 35 skolor har fått föreläggande om viten. Dessutom får företaget centralt ett vite på 3 miljoner kr för allvarliga brister i företagets utbildningsverksamhet.

» **NÄR UNDERLAGET
MINSKADE KRAFTIGT
INOM YRKES- OCH
LÄRLINGSUTBILD-
NINGARNA ÄNDRADE
PRAKTISKA INRIKT-
NING OCH UTÖKADE
SINA ELEVPLATSER
INOM INTRODUK-
TIONSPROGRAMMEN.**

Praktiska Sverige AB har allvarliga brister i sin utbildningsverksamhet som innebär att elever vid företagets gymnasieskolor inte är garanterade att få den utbildning och det stöd de har rätt till.

De viktigaste delarna i kritiken från Skolinspektionen gäller att de har stora kvalitetsskillnader mellan skolorna. De erbjuder ingen modersmålsundervisning och ingen studiehandledning på modersmålet. Det finns också brister i elevhälsan, skolbiblioteken och i studie- och yrkesvägledningen.

Gymnasieskolor i skolkoncernen Praktiska som fått föreläggande om viten:

- Borås - föreläggande med vite på 500 000 kronor.
- Gnesta - föreläggande med vite på 500 000 kronor.
- Gävle - föreläggande med vite på 500 000 kronor.
- Jönköping - föreläggande med vite på 500 000 kronor.
- Karlskrona - föreläggande med vite på 500 000 kronor.
- Karlstad - föreläggande med vite på 600 000 kronor.
- Kristianstad - föreläggande med vite på 500 000 kronor.
- Stockholm - föreläggande med vite på 900 000 kronor.
- Uddevalla - föreläggande med vite på 500 000 kronor.
- Örebro - föreläggande med vite på 650 000 kronor.

Sammanlagt fick skolkoncernen Praktiska viten på 8 650 000 kronor för en rad fel och brister.

Efter Skolinspektionens föreläggande har Praktiska meddelat att de stänger skolorna i Gnesta och Uddevalla. I Stockholm har företaget förbättrat sitt arbete och Skolinspektionen kommer inte att gå vidare med sitt tidigare beslut om vite. Men i Kristianstad och Borås är de allvarliga bristerna kvar och Skolinspektionen ska gå till förvaltningsrätten med kraven på viten. Dessutom har båda skolorna fått nya förelägganden om viten på 750 000 kr per skola.

Skolinspektionen är ovanligt tydlig i sitt utlåtande om Praktiska i Kristianstad:

Skolinspektionens uppföljning visar att Praktiska Sverige AB och rektorn på skolan inte säkerställt att eleverna får den undervisning och det aktiva lärarstöd som de behöver för att nå kunskapskraven. Undervisningen anpassas inte alltid efter elevernas kunskapsnivå.

En orsak är den stora omsättningen på lärare. Drygt 40 procent av skolans lärare har bytts ut under pågående tillsyn. Mer än en tredjedel av de lärare som var anställda vid Skolinspektionens besök i oktober 2015 saknade lärarutbildning. Det finns nyanställd lärarpersonal som saknar såväl pedagogisk utbildning som relevant ämnesutbildning och som samtidigt undervisar i flera kurser som är obligatoriska för elevernas yrkesexamen.

Vidare har skolan fortfarande brister i arbetet med att skyndsamt ge stöd till elever som behöver det för att klara skolarbetet. Det är allvarligt eftersom många elever inte når kunskapskraven i ett eller flera ämnen, och det finns elever i behov av särskilt stöd som inte får detta stöd. Särskilt allvarligt är det för de elever vars stödbehov utretts först när deras kurser är slut och de fått sina betyg.

Skolinspektionens sammanfattning över rapporten från Praktiska i Kristianstad

» SKOLINSPEKTIONENS GRANSKNING AV PRAKTISKA ÄR UNIK. INGET ANNAT SKOLBOLAG ELLER SKOLKONCERN HAR FÅTT SÅ MÅNGA ALLVARLIGA ANMÄRKNINGAR OCH SÅ MÅNGA UTDÖMDA VITEN.

Skolinspektionens granskning av Praktiska är unik. Inget annat skolbolag eller skolkoncern har fått så många allvarliga anmärkningar och så många utdömda viten. Men även om språket är hårt i Skolinspektionens rapporter så förmår inte myndighetens rapporter beskriva Praktiskas verksamhet på ett särskilt utförligt eller tydligt sätt.

En betydligt mer konkret bild av verksamheten i Praktiska visas i tidningen *Byggnadsarbetaren* som granskade skolkoncernen under 2014. Genom intervjuer med ett stort antal lärare och elever på byggutbildningar runt om i landet framträder en tydlig bild.

David Dahlborg 19 år, har gått byggprogrammet på Praktiska i Täby. Han har precis tagit studenten och hans dom över skolan är hård:

– Det har varit för jävligt. Vi fick inte material att träna på i skolan så vi var helt okunniga när vi kom ut på praktik. Man kände sig dum. Det var ständigt 'köpstopp' på skolan. Vi fick inte ens arbetskläder. Elever pantade burkar för att köpa pingisgrejer, och elmaterial till undervisningen, sånt material som skolan ska stå för. Det kändes som om de bara ville tjäna pengar.

Han berättar om klasskamrater som inte fick någon praktikplats som borde ha fått träna på olika moment i skolan i stället, under praktikdagarna då de övriga var ute på byggen.

Vad gjorde de eleverna då, i skolan?

– De satt och spelade på sina mobiler och väntade. De fick inga arbetsuppgifter. Sen fick de inget betyg. De förlorade ett helt år. Några bytte skola och fick gå om en hel årskurs för att få riktiga lektioner och betyg, säger David Dahlborg.

Ingemar Boström har varit lärare på byggprogrammet i Täby. Han berättar i tidningen att han upplever att koncernen är ointresserat av att göra rejäla investeringar i verksamheten.

– När jag skulle få min anställning förlängd efter sex månader, krävde jag att en ny bygglärare skulle anställas. Helt enkelt för att jag skulle hinna ge eleverna alla bitar i enlighet med ämnesplanerna och skolverkets riktlinjer. Men jag fick nej. Då slutade jag eftersom jag förstod att ledningen inte ville satsa på en bra byggutbildning, säger Ingemar Boström.

Han berättar om en pressad arbetssituation: hur han hoppade in och fick ta inriktning måleri, trots att han inte är målare. Att han inte hann sätta sig in i vad enskilda elever kunde, innan betygen sattes.

– På de kommunala gymnasier jag varit på, brukar en lärare undervisa i skolan, och en åker runt och följer upp elever som är ute på praktik, för att man ska få koll. Det är ju oerhört viktigt, annars kan man ju inte sätta rätt betyg, säger Ingemar.

Byggnadsarbetaren 2014 08 18

Praktiska har även trixat med statsbidragen. Under försöksverksamheten fram till 2011 fick huvudmännen ett statsbidrag på 25 000 kr per elev och år. Det fanns ingen begränsning vad bidraget skulle användas till även om huvudsyftet stod i budgetpropositionen. "Medlen är främst tänkta att användas som ersättning till arbetsgivare som tar emot lärlingar".

När Skolverket följde upp statsbidragets användning visade det sig att kommunerna hade skickat 15 procent vidare till de arbetsgivare som stod för praktikplatserna medan de fristående skolbolagen endast fört över en procent. Pengarna stannade hos de privata skolföretagen och arbetsgivarna kände inte till att de hade rätt till statsbidrag. Därför skärptes reglerna 2011 och 60 procent av bidraget öronmärktes för arbetsgivarna.

För företaget Praktiska blev denna förändring kännbar. Under försöksverksamheten hade Praktiska cirka hälften av samtliga lärlingsutbildningar i Sverige och då lade de beslag på i stort sett hela statsbidraget, även den del som skulle gå till företagen. Lärlingsutbildningen, var en guldgruva. Enligt Skolverket betalade staten ut 416 miljoner kronor till Praktiska under åren 2008 till och med vårterminen 2013 för lärlingsutbildningarna. I och med de nya bestämmelserna skulle 60 procent av dessa pengar i fortsättningen gå till arbetsgivarna som stod för praktikplatserna. Lägg till den kris som orsakats av de fallande elevtalerna och flykten från yrkesutbildningarna som Björklunds nya gymnasieskola medförde så förstår alla hur stora problem Praktiska hade med ekonomin. Företaget hamnade i en djup kris och fick lägga ner åtta skolor.

Därför försökte bolaget att med olika metoder och trix fortsätta med att behålla den delen av statsbidragen som arbetsgivarna skulle ha. Tidningen *Byggnadsarbetarens* granskning av Praktiska under 2014 visade hur det gick till.

Vi yrkeslärare blev ombudade av vår rektor att kontakta praktikplatserna för att fråga om skolan kunde få pengarna, men jag vägrade eftersom pengarna skulle gå till branschen, säger Kurt, som är bygglärare och vill vara anonym.

Bygglärorens vittnesmål bekräftas av pedagogikforskaren Ingrid Berglund vid Stockholms Universitet, som för Skolverkets räkning 2013 undersökte hur statsbidraget används.

Arbetsgivare som fick våra enkäter, ringde upp och var upprörda. En del berättade att de inte fått något bidrag alls för sina lärlingar. En del berättade att de fått ett inbetalningskort från skolan på samma summa som statsbidraget, pengar som de ombetts betala tillbaka till skolan, säger Ingrid Berglund.

Byggnadsarbetaren 2014 08 18

» NÄR SKOLVERKET FÖLJDE UPP STATSBI-DRAGETS ANVÄNDNING VISADE DET SIG ATT KOMMUNERNA HADE SKICKAT 15 PROCENT VIDARE TILL DE ARBETSGIVARE SOM STOD FÖR PRAKTIKPLATSERNA MEDAN DE FRISTÅENDE SKOLBOLAGEN ENDAST FÖRT ÖVER EN PROCENT.

Tidningen *Byggnadsarbetarens* sammanfattade bild av skolkoncernen Praktiska är dystert. Det var många obehöriga lärare utan yrkeserfarenhet, bristfälliga övningslokaler, brister i undervisningsmateriel, för lite byggmaterial och för få praktikplatser.

Skolorna följde inte heller ämnes- och kursplaner och det fanns brister i betygsättningen. Det var obehöriga som undervisade i kurser de inte hade egen erfarenhet av och som satte betyg. När det inte fanns undervisningsmateriel eller när det inte fanns praktikplatser var eleverna sysslösa. Flera av dem blev utan betyg och fick gå om kurser. Endast två av Praktiska skolor har ansökt och fått en branschrekommendation av Sveriges Byggindustrier, byggbranschens kvalitetsstämpel.

» **NÄR DET INTE FANNS UNDERVISNINGSMATERIEL ELLER NÄR DET INTE FANNS PRAKTIKPLATSER VAR ELEVERNA SYSSLOLÖSA. FLERA AV DEM BLEV UTAN BETYG OCH FICK GÅ OM KURSER.**

KAPITEL 6

Skolkoncernen Yrkesgymnasiet

Yrkesgymnasiet ingår i Thorégruppen som är ett norrländskt familjeägt företag från Umeå. Företaget grundades 1999 av Raja Thoren och är inriktad på utbildning med verksamheter inom grund- och gymnasieskolan samt inom vuxenutbildningen. Inom gymnasiedelen finns företagen Affärgymnasiet – Thoren Business School, Innovationsgymnasiet – Thoren Innovation School och Yrkesgymnasiet. Totalt har koncernen 27 gymnasieskolor och 1300 anställda. Skolkoncernen Yrkesgymnasiet har 22 skolor läsåret 2015/16. Thorégruppen hade ett resultat före skatt på 78 miljoner kronor 2015 enligt *Dagens Samhälle* nr 17 2016.

Företaget Thorégruppen blev rikskänt under 2014 när de ansökte om att starta 10 nya gymnasieskolor och 18 nya grundskolor. Dessutom ville man utöka verksamheten vid 16 av sina befintliga skolor. Skolinspektionen avslög samtliga ansökningar med motiveringen att uppgifterna i ansökningar inte var korrekta.

– De uppgifter som de har inkommit med är inte trovärdiga. Det gäller framför allt deras elevprognoser och tillgången på praktikplatser till deras yrkesutbildningar. I en del fall har det också saknats skollokaler, säger Andreas Spång, chef på Skolinspektionens tillståndsprövning.

Dagens Nyheter 2014 07 07

Företaget påstår att de varit i kontakt med över 65 000 personer och intervjuat över 46 000 av dem för att få underlag om elevunderlag med mera till sina ansökningar. Uppgifter som Skolinspektionen inte tror på.

Att Skolinspektionen var skeptisk till Thorégruppens uppgifter beror bland annat på att de varit vårdslösa med fakta i de ansökningar som företaget skickat in 2013. Då avslög Skolinspektionen flera ansökningar om att starta gymnasieskolor med yrkesprogram och arbetsplatsförlagt lärande (APL) eftersom företaget inte kunde bevisa att de hade praktikplatser.

– Vi såg nästan exakt samma sak i år. De har lämnat in en lista på företag som ska vara villiga att ta emot elever. Vi har gjort 17 stickprov och i 15 av de fallen har arbetsgivarna sagt att de inte varit i kontakt med Thorégruppen eller att de inte har några APL-platser.

Även för APL-utbildningarna har Thorégruppen fått möjlighet att komplettera sina ansökningar men inte gjort det. Andreas Spång säger att avslagen påverkar trovärdigheten för hela koncernen.

Dagens Nyheter 2014 07 07

(Andreas Spång är chef på Skolinspektionens tillståndsprövning)

Nästa gång Thorégruppen var i media var 2015 när de vill köpa den konkurshotade skolkoncernen Karl-Oskar Utbildning, med tio grundskolor, tre förskolor, 1700 elever och 350 anställda. Den konkurshotade skolkoncernen Karl-Oskar hade stora skulder och därför var priset lågt. Thorégruppen meddelade under hösten att affären var klar.

» THORÉGRUPPEN HAR LÄMNAT IN EN LISTA PÅ FÖRETAG SOM SKA VARA VIL-LIGA ATT TA EMOT ELEVER. VI HAR GJORT 17 STICKPROV OCH I 15 AV DE FALLEN HAR ARBETSGIVARNA SAGT ATT DE INTE VARIT I KONTAKT MED THORÉGRUPPEN.

» ATT THORÉNGRUPPEN FÅTT KRITIK AV SKOLINSPEKTIONEN VAR INGET NYTT. REDAN 2011, NÄR SKOLINSPEKTIONEN GJORDE SIN FÖRSTA SAMMANHÅLLNA RAPPORT AV ETT FRISTÅENDE SKOLBOLAG, VAR KRITIKEN HÅRD.

När ett skolföretag tar över eller köper ett annat skolföretag behövs inga nya tillstånd från Skolinspektionen. När affären gick i lås kunde Thoréngruppen expandera och bygga ut så som man tänkt göra under 2014 när de blev stoppade av Skolinspektionen. Att företaget fortfarande var oseriöst spelade ingen roll. Förslag finns om att ändra regelverket så att Skolinspektionen ska pröva om en ny ägare är seriös och lämplig att driva skolverksamhet.

Att Thoréngruppen fått kritik av Skolinspektionen var inget nytt. Redan 2011, när Skolinspektionen gjorde sin första sammanhållna rapport av ett fristående skolbolag, var kritiken hård. Då inspekterades fem av Thoréngruppens yrkesgymnasier och de fick kritik för bristande elevstöd, täta rektorsbyten, obehöriga lärare och hög elevfrånvaro.

– Att en skola är nystartad är ingen ursäkt för att inte ge eleverna den undervisning och det stöd som de har rätt till. Thoréngruppen måste nu se till att alla dess rektorer får förutsättningar att driva skola med god kvalitet, säger Anette Nybom, projektledare på Skolinspektionen, som ansvarar för tillsynen.

Lärarnas tidning 2011 06 23

Under 2015 inspekterade Skolinspektionen återigen verksamheten vid Thoréngruppens yrkesgymnasier och fann så allvarliga brister att företaget förelades ett vite på sammanlagt 2,7 miljoner kronor. Kritiken gällde brister i kvalitetsarbetet, elevhälsan och skolbiblioteken.

Om Yrkesgymnasiet i Huddinge skriver Skolinspektionen:

Skolinspektionen har i dag också fattat beslut efter tillsyn av företagets skola Yrkesgymnasiet Huddinge, där endast var fjärde elev når godkända betyg i alla ämnen.

Skolan har många och allvarliga brister som äventyrar elevernas möjlighet att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Skolans arbete med extra anpassningar och särskilt stöd har brister. Det finns elever i behov av särskilt stöd som inte får det. Elevhälsan arbetar inte främst förebyggande och hälsofrämjande. Det finns brister i studieron i klassrummen och personalen agerar inte konsekvent när det gäller skolans ordningsregler. Det förekommer kränkande behandling på skolan och skolans plan mot kränkande behandling är inte förankrad hos eleverna.

Skolinspektionen 2015 11 30

Även Yrkesgymnasiet i Stockholm får hård kritik.

Elever i årskurs 3 uppger att de inte haft någon undervisning inom el- och energiprogrammet sedan november månad 2014. Vid tillsynen i april 2015 har eleverna ännu inte haft någon lärarledd undervisning med den nye läraren. Läraren har varit till skolan och introducerat ett datorbaserat studiematerial som eleverna fick i uppgift att arbeta med hemma för att sedan komma till skolan för att utföra ett prov.

Skolinspektionen 2015 11 30

På hantverksprogrammet med inriktning mot frisör har läraren varit frånvarande åtta veckor utan att någon vikarie tillsatts. Vid tidpunkten för tillsynen har eleverna för första gången en vikarie. Fram till dess har skolan

löst lärarens frånvaro på så sätt att de kontaktat elevernas praktikplatser och utökat deras tid där. Detta bekräftas av handledare som uppger att eleverna tid utökas med tre extra dagar per vecka under de veckor eleverna skulle haft undervisning i skolan.

Skolinspektionen 2015 11 30

Men Skolinspektionens kritik av Yrkesgymnasiet i Huddinge hade tydligen inte så stor effekt. I ett beslut från den 19 februari 2016 skriver de att bristerna fortfarande är allvarliga och att Skolinspektionen ska ansöka hos förvaltningsrätten om att vitet på

- 300 000 kr ska betalas. Dessutom beslöt myndigheten att förelägga ett nytt vite på

- 500 000 kr för att få företaget att skynda på med att åtgärda bristerna.

KAPITEL 7

Sammanfattning och slutsatser

Lärlingsutbildningen har varit en guldgruva som dominerats av två skolkoncerner, Praktiska och Yrkesgymnasiet (Thorénggruppen). Dessa två koncerner har specialiserat sig på lärlingsutbildningarna för att det är en elevgrupp som kommunerna inte alltid klarat på bästa sätt. De löste ett problem för kommunerna och fick samtidigt ett elevunderlag som ingen annan brydde sig särskilt mycket om. Dessutom har det varit mycket generösa elevbidrag för lärlingsutbildningarna.

Samtidigt ska man vara medveten om att denna nisch och denna elevgrupp är en svår uppgift för seriösa aktörer. Många av eleverna har haft stora problem i grundskolan och de har låga eller mycket låga betyg. Skolk och andra problem är vanligt förekommande. Det är en utmaning för alla skolhuvudmän att få dessa elever att fungera väl och sköta sin utbildning. Det är ingen tillfällighet att även kommunerna har problem med denna elevgrupp.

En annan svårighet är att det är brist på utbildade yrkeslärare. Hur dessa bolag än anstränger sig klarar de inte att få tag på utbildade lärare till alla tjänster. Det är ett problem som de delar med de kommunala huvudmännen.

Men med det sagt är bilden man får när man studerar dessa företags verksamhet förfärande. De offentliga bidrag som dessa företag kvitterar ut är beräknade efter de svårigheter som eleverna har och de räcker till att bedriva en verksamhet av god kvalitet. Företagen får pengar till specialundervisning, modersmålsundervisning, vikarier, skolbibliotek, elevhälsa, undervisningsmateriel, lokaler med mera. Men eleverna får inte det som de har rätt till utan företaget stoppar själva på sig en hel del av bidragen. Som Skolinspektionens rapporter visat tillsammans med en lång rad artiklar och inslag i press, radio och TV, missköter sig dessa företag grovt. Skolorna följer inte kursplaner och det brister i betygsättningen. Obehöriga lärare undervisar och sätter betyg i kurser de inte har kunskaper i. När det inte finns undervisningsmateriel eller praktikplatser får eleverna gå sysslösa. Vikarier sätts inte in när lärare är sjuka och eleverna kan bli utan undervisning i månader.

Ett mått på en skolas kvalitet är dess lärartäthet. Ju fler elever en lärare har desto svårare blir det för eleverna att nå målen. Under 2014 undersökte Katalys lärartätheten i Sveriges gymnasieskolor och fann då ett antal företag som utmärkte sig med att ha särskilt många elever per lärare. Både Praktiska och Thorénggruppen var med på listan.

Genomsnittet för en kommunal gymnasieskola är 11,2 elever per lärare och för en fristående är siffran 13,4. De skolföretag som utmärkte sig negativt hade ett antal program där lärarna hade över 20 elever.

Antal program som dessa aktiebolag driver och där elevantalet vid programmet på den berörda skolan överstiger 20 per lärare:

- Ljud & Bildskolan lbs AB: 2
- Kunskapsskolan AB: 3

» LÄRLINGSUTBILDNINGEN HAR VARIT EN GULDGRUVA SOM DOMINERATS AV TVÅ SKOLKONCERNER, PRAKTISKA OCH YRKESGYMNASIET

- Hermods gymnasium AB: 4
- Mikael Elias Gymnasium AB: 4
- Thoréngruppen AB: 6
- Praktiska Sverige AB: 7
- Kitas Utbildning AB: 9
- ProCivitas Gymnasium: 9

Källa: *Färre lärare ger vinsten*, Katalys.

» **MARKNADSTRYCKET HAR UPPENBART INTE FUNGERAT OCH DE TVÅ FÖRETAGEN PRAKTISKA OCH YRKESGYMNASIET HAR ORSAKAT DÅLIGT RYKTE FÖR ALLA LÄRLINGSUTBILDNINGAR I PRIVAT REGI.**

Förutom att dessa företag missköter sin huvuduppgift, undervisningen, trixar de på andra sätt. De har avslöjats med felaktiga ansökningshandlingar för att starta nya skolor och de har behållit statsbidrag som skulle gå till de arbetsgivare som ställt upp med praktikplatser.

När skolan marknadsutsattes och aktiebolag tilläts driva skolor, var tanken att konkurrensen om eleverna skulle höja kvaliteten, utveckla verksamheten och dessutom driva fram en effektivare resursanvändning. Men inom lärlingsutbildningen har inte denna utveckling skett utan där är kvaliteten låg i många av de fristående skolorna. Marknadstrycket har uppenbart inte fungerat och de två företagen Praktiska och Yrkesgymnasiet har orsakat dåligt rykte för alla lärlingsutbildningar i privat regi. Att få företag att ställa upp med praktikplatser har försvårats efter all negativ publicitet. Det som var tänkt som en stimulerande tävlan om att ha den bästa verksamheten har blivit en konkurrens nedåt till allt sämre kvalitet.

En faktor som påverkar kvaliteten är storleken på skolan. För att statsbidragen ska fungera väl och täcka allt som behövs inom ett yrkesprogram krävs det tillräckligt många elever. Att bygga upp specialsalar och verkstäder med den utrustning som behövs, kostar betydande belopp. En större organisation med fler lärare, hela tjänster, och större resurser till lokaler och utrustning, kan hålla högre kvalitet än vad en liten skola kan klara. För kommunerna är detta inga större problem, de har oftast den storlek som behövs.

Värre är det för de fristående gymnasieskolorna. När skolan marknadsutsattes startades en stor mängd fristående gymnasieskolor, de flesta små med relativt få elever. Så länge syftet var att tjäna pengar och så länge elevantalet växte var detta inget större problem, elever och pengar forsade in. Men när elevtalen vände nedåt och när den nya gymnasieskolan startade 2011, räckte inte eleverna till alla skolor. Många skolor upptäckte att de hade få eller inga sökande till sina utbildningar och det blev ekonomiska underskott. Om eleverna hade varit samlade på en större skola i kommunen hade det fungerat men nu var de ofta uppsplittrade på flera små.

Många av dessa nya fristående skolor hade inte heller byggt upp verkstäder och skaffat den utrustning som behövs. De hade förlitat sig på tillfälliga lösningar och på utrustning som fanns på praktikplatserna. Att en så stor andel av lärlingsutbildningarna drivs av fristående skolorhuvudmän i små skolor med få elever per klass, har medverkat till de kvalitetsproblem som finns idag.

En annan faktor som sänker kvaliteten är den stora andelen obehöriga lärare som finns i de fristående skolorna. De har inte alltid de kunskaper som behövs för undervisningen och deras otrygga anställningsförhållanden gör att de inte vågar protestera när de ser missförhållanden och fusk i företagen. Det finns heller ingen offentlig insyn

i dessa företag. Allmänhet och journalister kan inte begära ut handlingar så som de kan göra i en kommunal skola. Det finns heller inget meddelarskydd för de anställda så som grundlagen garanterar offentliganställda. Allt detta möjliggör att oseriösa huvudmän kan fortsätta sin verksamhet och kvaliteten sänks.

När Katalys undersökte andelen lärare med examen i Sveriges gymnasieskolor under 2014, var det två koncerner som utmärkte sig negativt. Praktiska var en av dem.

Av de fristående gymnasieskolor är det två koncerner som sticker ut markant och som driver särskilt många gymnasieprogram där andelen lärare utan examen överstiger 50 procent, Praktiska Sverige AB och Framtidsgymnasiet AB.

Källa: Färre lärare ger vinsten, Katalys.

Riksgenomsnitt andel lärare med examen för kommunala gymnasieskolor är 80,6 procent och 63,9 för fristående gymnasieskolor.

Att de fristående gymnasieskolorna som specialiserat sig på yrkesprogram har sämre kvalitet än de kommunala skolorna visade den rapport *Skillnader i resultat mellan gymnasieelever i fristående och kommunala skolor*, som Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, IFAU kom med i slutet av maj 2016.

» **RIKSGENOMSNI
ANDEL LÄRARE MED
EXAMEN FÖR KOMMU
NALA GYMNASIESKO
LOR ÄR 80,6 PROCENT
OGH 63,9 FÖR FRISTÅ
ENDE GYMNASIESKO
LOR.**

Elever vid fristående gymnasieskolor presterar något sämre på nationella prov i svenska, engelska och matematik än elever vid kommunala gymnasier. Fristående gymnasier rättar de nationella proven generösare än de kommunala.

Bland de elever som har höga betyg eller välutbildade föräldrar finns det inga skillnader mellan kommunala och fristående skolor i provresultat. Detsamma gäller för elever med utländsk bakgrund. Skillnaderna finns mellan de elever som har låga betyg från grundskolan och som har föräldrar med korta utbildningar. Dessa elever går i stor utsträckning på yrkesprogram i fristående gymnasieskolor och det är dessa elevgrupper som får sämre resultat.

Däremot finns en skillnad för elever med relativt låga grundskolebetyg, en grupp som är överrepresenterad vid fristående gymnasieskolor. Provresultaten är särskilt låga bland elever som inte har högutbildade föräldrar och som går på yrkesförberedande program i fristående skolor.

I denna grupp, fristående gymnasieskolor som specialiserat sig på yrkesprogram, är Praktiska och Yrkesgymnasiet två av de stora koncernerna. Det är i betydande utsträckning resultatet av dessa bolags verksamhet som syns i IFAU:s undersökning.

Aktiebolag är en mycket effektiv företagsform som fungerar väl inom många typer av verksamheter. Aktiebolagens fokus på en stark ekonomi och på att generera ett överskott till ägarna, en vinst, driver ofta fram en välfungerande verksamhet med bra kvalitet. Men det gäller inte alltid och inte i alla verksamheter.

De vanligaste aktiebolagsskolorna är de som specialiserat sig på elever med välutbildade föräldrar. När fokus ligger på ekonomin och att

aktiebolagsskolan ska konkurrera om elever, blir uppgiften att rekrytera de elever som kostar så lite som möjligt. Det är elever med goda studieförutsättningar som har välutbildade och skolintresserade föräldrar. De eleverna fungerar bra även med en relativt liten lärarinsats och de kräver ingen dyr specialundervisning. Hela skolans verksamhet inriktas därför på att bli attraktiv för denna elevgrupp och deras föräldrar.

Samtidigt måste dessa aktiebolag göra allt för att undvika de elever som kostar mer än den genomsnittliga nivån på skolpengen. Det är elever med svaga studieresultat, problem av olika slag och som ofta har lågutbildade föräldrar. Dessa elever kräver fler lärartimmar, mer specialundervisning och mer insatser för elevvård. Allt detta kostar pengar. Skolbolagens affärsidé är låg lärartäthet och ett positivt elevurval. Den kombinationen leder till goda elevresultat och goda vinster samtidigt som den effektivt driver fram en segregation i det svenska skolsystemet. Man kan säga att dessa bolags affärsidé är segregation. De tjänar pengar på att segregera skolsystemet.

Skolkoncerner som Praktiska och Yrkesgymnasiet fungerar på ett annat sätt och de har en annan affärsidé. Dessa företag har sitt fokus på en elevgrupp som ingen annan vill ha. Det är elever med låga betyg och föräldrar med korta utbildningar. Ofta har dessa elever även en rad andra problem.

Men även dessa elever har genom skolpengssystemet med sig en summa pengar och när det gäller yrkesprogrammen och lärlingsutbildningarna är den rejält tilltagen.

Det som styr är marknadslogiken. Det gäller att ge dessa kunder/elever det som de vill ha. Även dessa elever vill ha en gymnasieutbildning och det går att göra med bra kvalitet men det kostar. Betydligt enklare och billigare är att ta in alla elever som söker, ge dem en utbildning av låg kvalitet med utbildade lärare. Spara in maximalt på verkstäder, utrustning och läromedel. Strunta i specialundervisning, modersmålsundervisning och elevvård. Sätt inte in vikarier när lärare är sjuka. Strunta i skolkande och frånvarande elever.

Eleverna protesterar inte mot detta upplägg. De är nöjda om de blir godkända och de blir de oftast. I dessa skolor finns det ett tryck på lärarna att elever ska godkännas även om de inte klarar kraven och nästan oavsett hur de sköter sig. Att spärra ut en elev som missköter sin utbildning är en ekonomisk förlust för ägarna som man ogärna tar.

Att sätta in de insatser som behövs för att eleven ska bli godkänd på riktigt är heller inget alternativ. Det innebär en ekonomisk kostnad för företaget som naggat på vinsten.

Även om elevernas föräldrar är fundersamma över hur det fungerar i skolan, säger de inget. Att inte gå i gymnasieskolan är ett mycket sämre alternativ. De ser inga, och de har inga andra alternativ. Dessa skolkoncerner har ett säkert elevunderlag.

Lärarna, de som skulle kunna larma om hur dessa skolkoncerner fungerar, de vågar inget säga av rädsla för att förlora jobbet.

Företaget Praktiska hade ett resultat före skatt på 45 miljoner kronor före skatt 2015 och Thorégruppen hade 78 miljoner. Det är helt tydligt lönsamt att driva skolor med låg kvalitet.

När tidningen Dagens Samhälle rankade de 16 största privata välfärdsföretagen i Sverige efter omsättningen 2015 var det fem skolkoncerner med på listan. Academedia plats 5, Internationella engelska sko-

» ATT SÄTTA IN DE INSATSER SOM BEHÖVS FÖR ATT ELEVEN SKA BLI GODKÄND PÅ RIKTIGT ÄR INGET ALTERNATIV. DET INNEBÄR EN EKONOMISK KOSTNAD FÖR FÖRETAGET SOM NAGGAR PÅ VINSTEN.

lan plats 10 och Kunskapsskolan plats 12, Thorénggruppen plats 13 och Praktiska plats 15.

Rankar man de fem skolkoncernerna efter omsättningen ser man att Thorénggruppen och Praktiska tar ut stora vinster i förhållande till sin omsättning. De har mer än dubbelt så stor vinstmarginal som de andra betydligt större koncernerna.

Tabell 2. De fem största skolkoncernerna efter omsättning

	Academedia	Int. Eng. skolan	Kunskapsskolan	Thoren	Praktiska
Ägare	EQT	TA Accociates	P Emilsson, Investor	Raja Thorén	FSN Capital
Omsättning mkr Sverige	8163	1548	1033	841	550
Rörelseresultat mkr	720	204	73	78	50
Rörelsemarginal mkr	8,8%	13,2%	7,1%	9,3%	9,1%
Resultat före skatt mkr	248	45	37	78	45
Vinstmarginal	3,0%	2,9%	3,6%	9,3%	8,2%
Antal anställda Sverige	9159	6234	1080	807	601

Källa: Dagens Samhälle nr 17. 2016.

Räknar man ut resultatet per anställd hamnar Thorénggruppen och Praktiska i topp.

Thorénggruppen 96654 kr, Praktiska 74875 kr, Kunskapsskolan, 34259 kr, Academedia 27077 kr och Internationella Engelska skolan 7218 kr.

För skolkoncernen Praktiska kan man även räkna ut resultat per elev. Praktiska har 4800 elever och det innebär 9375 kr per elev. Det är en hög siffra. När Lärarnas tidning räknade på Academedias resultat för 2014 blev vinsten 7000 kr per elev. Thorenkoncernen har även annan verksamhet och därför blir en summa per elev missvisande.

Enligt marknadsförespråkarnas teorier skulle inte företag som Praktiska och Yrkesgymnasiet bli långlivade utan de skulle snabbt slås ut. Men det sker inte utan denna undermåliga verksamhet och detta missbruk av offentliga bidrag pågår år efter år. Det sker trots skarp kritik från Skolinspektionen med stora utdömda viten och trots ideliga larmrapporter i media. Dessa koncerner utnyttjar de unga i sin strävan efter höga vinster.

Detta kan pågå för att där dessa företag agerar finns det ingen konkurrens. Det är inga andra skolföretag som är intresserade. Företagen klarar sig också tack vare att samhället har abdikerat från sin uppgift att erbjuda alla en likvärdig skola av hög kvalitet. I valfrihetens namn erbjuder vi dessa elever en undermålig utbildning trots att vi till samma kostnad skulle kunna erbjuda en utbildning av god kvalitet i kommunal regi. Aktiebolagens rätt att göra vinster sätts före elevernas rätt till en bra utbildning.

Men den svenska skolpolitiken är än märkligare. I ett projekt som heter "Samverkan för bästa skola" har Skolverket och Skolinspektionen gemensamt utsett ett antal huvudmän som ska få statligt stöd för att höja kvaliteten i sina skolor. Skolkoncernen Praktiska är en av dem. Först missköter denna koncern sina skolor å det grövsta. Det klagas

» DET SOM I GRUNDEN ORSAKAR DE PROBLEM SOM FINNS INOM LÄRLINGSUTBILDNINGARNA ÄR ATT AKTIEBOLAG FÅR DRIVA SKOLOR.

staten på i form av Skolinspektionen. Sedan får koncernen extra stöd av staten på grund av att den är misskött. Enligt marknadsstyrningen ska det vara fri konkurrens där de skolor som har låg kvalitet ska slås ut. Men när skolorna är för dåliga går staten in och stöder dem. Den svenska skolpolitikens dubbla ansikten, både marknadsstyrning och statlig målstyrning visas här som allra tydligast. Effekten blir att oavsett hur dessa företag sköter sig får de stöd av staten och de kan fortsätta plocka ut sina stora vinster.

Det som i grunden orsakar de problem som finns inom lärlingsutbildningarna är att aktiebolag får driva skolor. Aktiebolagens fokus på ekonomin driver fram de effekter som vi ser hos Praktiska och Yrkesgymnasiet. Alla frågor i dessa skolföretag underordnas ekonomin och elevernas krav på en god utbildning kommer i andra hand. Bristen på insyn gör det lätt att fuska och strunta i de regler som gäller. I offentligt drivna skolor finns inte de drivkrafter som leder till dålig kvalitet och fusk. Ska vi bli av med problemen måste skolaktiebolagen avvecklas.

Men i dag finns ingen parlamentarisk majoritet för att avveckla skolaktiebolagen och därför måste andra åtgärder sättas in för att komma tillrätta med de värsta avarterna.

Viten är en metod. Skolinspektionens hot om stora viten har trots allt haft viss effekt. Under sommaren 2016 har Skolinspektionen beslutat att återta vitesföreläggandena för Praktiskas skolor i Stockholm, Borås, Karlstad, Örebro och Jönköping. Dessa skolor har förbättrat sitt arbete så att det inte längre är aktuellt med viten. För de andra skolorna inom företaget Praktiska som har vitesförelägganden fortsätter granskningen.

Skolinspektionen har också meddelat att Yrkesgymnasiet i Stockholm och Huddinge slipper sina viten. Även här har skolorna rättat till de utpekade bristerna.

De stora vitesbeloppen, 8,65 miljoner kronor för Praktiska och 2,7 miljoner kronor för Thorengruppen, blev uppenbart för mycket för företagen och de blev tvungna att sätta in åtgärder.

Men att flera av Skolinspektionens vitesförelägganden är återtagna ändrar inget i sak. Först när dessa företag ställs inför mycket stora kostnader i form av viten tvingas de att sätta in de nödvändiga åtgärderna. Erfarenheterna från tidigare års inspektioner är att när företagen får kritik rättar till de mest allvarliga bristerna så att Skolinspektionen är nöjd. Vid nästa inspektion något/några år senare är det i stort sett samma visa igen. Dessa företag har fått kritik från Skolinspektionen sedan de startade sina lärlingsutbildningar.

Skolinspektionen har även möjligheten att stänga skolor. Det har skett i några fall men det bör tillämpas oftare när misskötseln är grov. Självklart ska dessa företag inte heller få några tillstånd för att starta nya skolor eller utvidga de befintliga. En sista åtgärd är att tillstånden dras in för hela koncerner.

Samhället måste börja sätta elevernas intressen i första rummet. I dag är det företagets intressen som skyddas.

Källor

Byggnadsarbetaren. <http://www.byggnadsarbetaren.se/2014/08/arbetsgivarnalurades-pa-bidrag/>

<http://www.byggnadsarbetaren.se/2014/08/larare-och-elever-kritiserar-praktiska/>

<http://www.byggnadsarbetaren.se/2014/08/skolpolitiker-fp-om-brister-pa-praktiska/>

<http://www.byggnadsarbetaren.se/2014/08/skolchefen-svarar-pa-kritiken/>

Dagens Nyheter. <http://www.dn.se/nyheter/sverige/elever-saknar-praktik-trots-skolans-lofte/>

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/nej-till-28-nya-friskolor-agaren-misstanks-for-bluff/>

Folkbladet. <http://www.folkbladet.nu/1540124/Thorengruppen-hotas-av-vite-for-allvarliga-brister>

Företaget Baggium. <http://www.baggiumvob.se>

Företaget Praktiska. <http://praktiska.se>

<http://Thorengruppen.se/om-foretaget/>

<http://thorenframtid.se/Thorengruppen-ab-forvarvar-karl-oskar-utbildning-ab/>

IFAU. <http://www.ifau.se/sv/Press/Pressmeddelanden/skillnader-i-resultat-mellan-gymnasieelever-i-fristaende-och-kommunala-skolor/>

IFAU. Skillnader i resultat mellan gymnasieelever i fristående och kommunala skolor. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, IFAU. 2016.

Katalys. Färre lärare ger vinsten. http://static.katalys.org/uploads/report/pdf_grayscale/17/katalys_no._13.pdf

Lärarnas tidning. <http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2015/05/20/skuldavskrivning-villkor-kop-karl-oskarskolorna>

Skolinspektionen <https://www.skolinspektionen.se/sv/Om-oss/Press/Pressmeddelanden/forelaggande-med-vite-for-praktiska-sverige-ab/>

[https://www.skolinspektionen.se/sv/Listningar-konfiguration/Sok/?q=Föreläggande+med+vite+för+Praktiska+Sverige+AB](https://www.skolinspektionen.se/sv/Listningar-konfiguration/Sok/?q=Forelaggande+med+vite+för+Praktiska+Sverige+AB)

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Om-oss/Press/Pressmeddelanden/forelaggande-med-vite-for-Thorengruppen-ab-for-allvarliga-brister-i-utbildningsverksamheten/>

Skolverket. <http://www.skolverket.se/fran-skola-till-arbetsliv/larlingsutbildning/gymnasial-larlingsutbildning>

<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/utvarderingar/larare-undervisning-och-larande/gymnasial-larlingsutbildning-1173676>

http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2812

http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http://www5.skolverket.se/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf3597.pdf?k=3597

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/statsbidrag/riksprislistan/riksprislistor-per-ar>

Svenska Dagbladet. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/baggiumgrundare-lamnar-politiken_6712249.svd

Sveriges Radio. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1316&artikel=1308805>

SVT. <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/Thorengruppen-vill-starta-flest-skolor>

